

SZOKOTT-E ŐSZ LENNI PARAGUAYBAN? (IV.)

(Regény)

BRASNYÓ ISTVÁN

„DULA I IRMA”

Milyen siralmasak ezek a vacsorák, hosszúra nyúlnak, akár az őszi ökörnyal, itt nagyon korán képes besötétedni, itt, közvetlenül az ablakszárny mögött, ahol én ülök, vagy szoktam ülni, vagy ahová ültettek egyszer s mindenkorra, úgyhogy a poros, macskaköves utca a hátam mögé esik, s a jobb kezem felől falsarok van, valami idillbe képzelhetném s az odavágó illúziókba ringathatnám magam, amennyiben el tudnám hinni, hogy van idill, s ezen túl még vannak illúziók is, csupán leszopott és lerágott csont van, az alkonyat mind hűvösebbre váló kriptája, amely egészen elfedi az égboltot, itt ennyire kicsi és szűk a világ, ellátni az ágyig, vagyis már addig sem látni el, mert az ágyat nyomban érkezésem után kidobattam, akkor még nagy mellényem volt, s ezek vagy engedelmeskedtek nekem, vagy úgy gondolták, hogy biztos, ami biztos, ezzel sem rongálom vagy mocskolom be a berendezésüket, cipelt a két öreg mindent, akár a megveszekedett hangyák, a trotli seggük majd leroskadt a földre, de már nem lehetett volna őket megállítani, meg különben is mással voltam elfoglalva, függönyöket vonattam meg drapériákat fodroztattam, új színek ötlöttek fel bennem, amelyeket kedvelnem kellett volna, legalábbis elképzelésem szerint — mert mennyi időt fogok én itt eltölteni? — kiálthattam volna fel, mi az az idő, mi nekem az idő, számít-e az idő? —, de nem fontolgattam ilyesmit, nem fontolgattam semmit, új színt, azt fontolgattam, zöldet és feketét, hogy a sötét ragyogjon, és a világos legyen az árnyéka, a tükröződése, akármi, ebben a fényreflexben mártózzam meg én, innen kerekedjek és ebből sikeredjek

valóssá, akár a kocsizörgés az ablak alatt vagy a döglődő, ferde törzsű juharfák, odvukban ha harkály vagy búbos banka fészkelne: ez illene hozzám, a nyári gond, és az ősz már ne találjon itt, egyáltalán, engem már sehol se találjon ősz, csupán a kellemes mosoly éljen tovább az arcomon, nem a bizakodásé, hanem mint végleges állapot, mert ez igen, ez tudott lelkesíteni, pontosabban aligha lelkesedtem, csupán a fene evett, mégpedig azért, ami majd jönni fog, következik rám, és így is, úgy is el kell fogadnom; miféle megveszekedett kibúvókat kerestem én tulajdonképpen, ha egyszeriben ez lett a végük, olyan szőrös és sörtés és kellemetlenül szúrós, akár a kefe, ha fejbe csapják vele az embert, a sörtéjével, a gyökérével vagy már amiye van, tehát mintha ide szorultam volna a nyitott ablakszárny és a falsarok közé, átmeneti levegőbe, és ezentúl most már csak a be- vagy a kiutazásomra várakozok, különféle párnázott bútorokon üldögélve töltöm az időt, oldalamon asszonyonyal, nem, csupán a közelemben, sejtem, ha látószögemen kívül keresztülhalad a szobán, a padló kikorhadt deszkaszálai meghajlanak a súlya alatt, súlya, ugyan honnan volna súlya, pusztán a levegő tömörülése ez, ahogyan a gondok is nyomaszthatnák, hiszen inkább az én testem a rengő, a súlyos, én meg nemigen motoszkálok, a körülmények egyszerűen leverték lábról, későn kaptam észbe, de mostanra már oda a fekete csillogás és a zöldes ragyogás, bár nem hinném, hogy elmulasztottam vagy -szalasztottam volna valamit is, esetleg ennek a reménytelenségnek az időben történő felmérését lehetne a szememre vetni, de ez már nem érdekel engem, a vacsorám körül motoszkálnak a gondolataim, a hónapos retek hersegése érdekel a fogam alatt ebben az egész házban a pincétől a padlásig, meg a tarhó, azután a sonkaszelet, mielőtt a félhomály egészen előntené a szobát, az alkonyati, korai vacsorák a gyöngém, hogy azután, előrehaladva az estében, akár kissé elálmosodva is, amikor majd közönyösen gyűrögetem az asztalterítő sarkát, leendő, nem itt folytatódó életemre gondoljak, mintegy bevezetőként az álmhoz, nem az elvesztegetettre, hanem az elutazásomat követőre, amikor majd ezzel az asszonyal, nővel vagy hölgygel elvonulok innen, csupán a törlesztett adósságaimat hagyva magam után, eladva e célból az utolsó széket és a rádiókészüléket is, a borszínű szőnyeget meg a bíborszínű takarót, kiárusítva gyöngysort és ezüstbiletát, egyszerűen olybá tűnjön, mintha már nem is léteznék, pusztán állana csak felettem az éjjeli madaraknak, nos, e keserű terepet vagy vacsorák végeláthatatlan hosszával megjegyezett csatateret

áthelyezni távoli kontinensre szinte már fogadalmat tettem, ezenül idegen felettem ez az égbolt, színét sem akarom látni, hacsak nem vagyok vele kénytelen, borongás és félhomály ezek után az élet-célom, gondolhatná vagy szánhatná el magát ez a külterjes lényem, ez a vacsoráló és üldögélő, akit majd valósan is követni fogok ide, tulajdonképpen csak a legendáját csípem el, és pusztá összevetés-ként állítom fel magam elé példáját, a nálamnál sokkal különbét, akivel azonosulnom kellene vagy illene hasonlítanom hozzá, egy-egy gesztusát bizonyára máris felvettem, és iparkodom hordóhasúvá nevelni magamat, oldalamon asszonnyal, mert az ő oldalán is asszony volt, sejtem illatos suhanását, és ez mindig kizökkent a nyugalmból, mindahányszor utánanyúlok vagy feléje kapok, de persze semmi, semmi, csak honnan szívároghat az illata még mindig, amikor már régóta Ausztráliában van, ez az Ausztrália már kezd olyan lenni előttem, mintha tövist szúrnának a körmöm alá, és nyúlkálok csak itt, akár egy hógolyó után, miközben rizses lecsót főzök szalonnával, hát ez lesz majd itt a vacsora, és roppantul ügyelek arra, hogy oda ne kozmáljon, mert a resó samottlapja már egészen áttüzesedett, az izzószálak vakító fehérek, hát egyáltalán emberre hasonlítok-e én ezzel a roppant étkességemmel, eltolom itt az egész nyarat, „Đula i Irma, Đula i Irma” — ezt hajtogatom közben, ekként igyekszem eszményíteni magam, bús, balfasz kis ember a regényes csigaházában, oldalamon egy asszonnyal, akinek nincs mosóteknője, mintha én árusítottam volna ki a mosóteknőt, és végül mégsem mentem el Ausztráliába, hanem itt maradtam, pedig isten bizony ott volt az alkalom, meg az amerikai bevándorlási kvótán is sorra kerültem, azt nem tudom, hogy ki íratott fel rá, de nem esett nehezemre a várakozás, mivel nem is sejtettem, hogy egy napon sorra fogok kerülni, és ott volt az a nap, és akkor mehettem volna, mint a „Julius & Irma” Ausztráliába, adhattam volna tovább a szobát a frissen vásárolt mosóteknővel együtt, mert különben is roppantul szar hely volt, azt a sötétzöld festést a mennyezet sarkában kezdte belepni valami penész vagy gomba, ilyen még sohasem láttam, ez elől a penészesedés elől szívesen kivándoroltam volna, mert nem tudtam okát adni, honnan van, talán én lélegzem ki magamból a spórákat, erjedésnek vagy lebomlásnak indulok, nem is mertem gondolni rá. Ez a lecsó meg az egész főzés már nagyon kezdett az idegeimre menni, a resó egy nyagda széken állt, amely egy alkalommal irgalmatlanul a fenekembe csípett, úgyhogy ezt másra nem is használtuk, a kurva öregasszony

egy darab deszkát is rám erőszakolt azzal, hogy ezt „Dula i Irma” szintén így csinálná, vagyis rátenné a szék karfájára keresztben, hogy ki ne égesse a resóval azt a csípős lapját — nyagduláskor a két deszka közötti eresztékben rés támadt, és ide szorult be az ember bőre —, de ha a lecsót kavargattam, a deszkát mellőznöm kellett, mert az egész resó rámzuhanhatott volna, az a forró paradicsomos lé a csupasz bőrömrre, és megrokkanni nem akartam sem a lecsó, sem a szék miatt, úgyhogy inkább a szék károsodott, vagyis sejtettem, hogy a végén majd oda lyukadunk, hogy én fogok károsodni, amennyiben a többi holmival együtt nem adok túl ezen a széken is, tévedésből, és azután majd kitalálunk valamit, nem tudom, hogy „Dula i Irma” ilyen esetben mit találhatna ki, hogy majd visszaküldik Ausztráliából a széket, bár őszintén szólva a környék nem úgy festett, mintha itt született ausztrálok rozzant székekkel csipkedtetnék a feneküket, de kivándorló-karanténak viszonylag megtette, vagyis ha valaki ezt elviselte, az aztán mehet, nem éri többé meglepetés a világban, itt valósággal újjászülethet, és mindent megtettem, hogy kapcsolatba kerüljek más kivándorlók-kal is, de csupán ezek maradtak a számomra, akik már különben is itt voltak, tehát „Dula i Irma”, meg azután a hadnagyunk, de a hadnagyunk ilyenkor még nem jött, csupán napszállat körül vagy után, de akkor már alaposan kóvályogva, egészen addig dolgozott egy szerelőműhelyben, amíg úgy el nem ázott ott a helyszínen, hogy a csavaranyát sem látta tovább, akkor letette a szerszámot, vagy nem tudom elképzelni ezt a jelenetet, mert őszintén szólva én inni sohasem láttam, alkoholt sem láttam a közelében, de mindahányszor holtrészeg volt, és ennek alapján jutottam a következtetésre, hogy naponta a pohár fenekére szokott nézni, mert ha kaptos lett volna, még hagyján, de imbolygott, akár egy korán elsza- badult kísértet, megelőzve a denevérek röpülését, a kakas esti kukorékolását, az olajban megmártózott alak általában a napszállatot megelőző vagy árnyékba vonó félhomállyal tűnt fel az utca egyik oldaláról a másikra vezető bakháton, vöröslő sugarakba vonva, a leáldozó nyári nap hímporába, nem tudnám megmondani, hogy melyik szememmel néztem ilyenkor, a kivándoroltéval-e vagy az itt ragadtéval, akinek ezek a lombok beszélnek és akire ugyanaz a ködszerű morzsalék szítál, ami talán az egész kontinensen ismert ebben az órában, és amelyből majd kilép a mi mogorva hadnagyunk a szálas termetén felsejlő egyenruhában, még érintetlenül a mizériától, nos, ez az a kép, amire egykor gondoltam, a lampasz is

ugyanolyan árnyalatú a nadrágon, a sapkában nem vagyok azonban biztos, hogy ugyanolyan síkot zár-e le a szem előtt az ellenzője, de ez talán most mindegy is, a látvány ragad magával, hagyom, hogy elhatalmasodjon rajtam, mintha zászló röppenne az égbe, amelyet mily hirtelen ragadott el egy felfelé húzó légáramlat, pedig teljes a szélcsend, az égbolt színe ugyanekkor fokozatosan sárgára válik, szemben a fenyegető sötétkékekkel vagy egyáltalán, színárnyalattól függetlenül sötéttel, amelyet csak helyel-közzel világítanak át mélyzöld vonulatok a vihar valószínűtlenül opálos, földöntúli sugárzásával, meglepő módon akár kései órán is; de az óra most viszonylag korai, és a hadnagyunknak füle-farka lóg, keze szinte a térdéig lecsüng, és végül is az az érzésem, hogy nem vitatkozhatunk arról, hogy hová kellene most sáv, hová aranyos paszomány, sujtás és bojt, az egész a topčideri laktanyában maradt, a tű meg a cérna szintúgy, a hölgy, akit aztán utóbb a fényképen láttam, az jött, szíves-örömet, de mi a fenének jött, valami pokoli törést hozott csak, olyasvalamit, akár a kemény csapás az üveglapra, csupa szivárványos repedést és visszfényt vető szilánkot, ezt egyszerűen érteni kell, és nem magyarázni, a hölgyeket meg a hölgyek után maradó szennyet vagy mocskot — erről fogalma sem lehet az embernek, hogy már akkor is ott volt, amikor még meg sem fordult a fejükben a távozás, és nem csupán a távozás, a függetlenedés, az önállósulás: egészen finoman, a bosszúállás, amelyről, legalábbis úgy tűnt, senki sem tehet, a körülmények állanak bosszút önmagukon, visszatérve a tulajdon lényegükbe, vagyis ezt pontosan nem tudhatom, mert igyekszem a meghunyászkodást választani a körülményekkel szemben, az a legbecsületesebb, ismeretlen szoknyaránc mögött bújni meg, és még csak véletlenül sem adni hangot a tiltakozásnak — ugyanis amit a hadnagyunk művel, az a bömbölés, egyenesen visszataszító és már-már atavisztikus, de mindenesetre rendellenes, csatakiáltás a helyzet, vagy ellenkezőleg, az állapot ellen, amelynek szintje alá gyűrte magát, és kötve hiszem, hogy innen rálátása volna valami érzelmesebb dologra, egy csuklóra, egy térdhajlatra, vagyis, uraim, itt már nincs lovazás, hiszen elveszett a nyereg, nyerítve szalad világgá rég a ló, nincs habselyem, vakító fehérnemű csipke és gyolcs, kérdéses az elalvás a rideg helyen, és még kérdésesebb az ébredés, és még csak hősi halottnak sem nevezhetik az embert kék, térdig érő és a mosástól kifakult gatyában, de nincs vele szinte semmi személyes holmi, mindössze egy borotva, egy borotvaszappan, egy pamacs, egy zsebtükör, egy fogkefe, egy

tubus Kalodont nevű rózsaszínű fogkrém, egy világossárga fésű, egy — feltételezhetően — hajkefe, azután a festetlen deszkahokedlire rendetlenül ledobált condraí, alatta a cipő, amelynek felsőrésze teliszívta magát fáradt olajjal, azután lényeges tartozéka még egy fehér, körben levert zománcú lavór, amely a falhoz támasztva áll, annyira bizonytalanul, hogy nem számítana csodának, ha bármely pillanatban kapná magát és tovagurulna, ám semmi olyan, ami az ember jellegére utalna, hacsak az egyetlen elpiszkolódott fedelű könyv nem, amely szinte elérhetetlenül magasán áll a polcon, jelezve az egyén, a tulajdonos vagy a lakó termetét, s mindezt — a levegőt, a megvilágítást, a bizonytalan látványt és a keserves tapasztalat egészét — mintha összehabarták volna valami elszigetelhetetlen szaggal, amely minden irányból dől befelé, bár nem a végsőkéig elviselhetetlen, de mindenképpen állandóan jelenlevő, tehát lakható szag, amelyet mintha ugyan most szellőztettek volna ki, de azonnal vissza is szivárgott valahonnan, bizonyítva egy körforgást, egy kölcsönösséget vagy egy alattomos erő jelenlétét, már-már mindegy, hogy mit, ha ennek révén elérhető a felszín, ha elérhető volna, ahogyan jég alól emelkedne ki az ember valami lékből, ritkább és élesebb közegbe, ahol végre levegőt vehet. Míg a hadnagyunkon álmélkodtam, az alakját övező sugárkoszorún, idebenn jelentős átalakulások vették kezdetüket: a világosság fogyatkozása nyomán kétségtelenné vált előttem, hogy nyilvánvalóan valami csalás van abban, hogy én itt vagyok, ide képzelem magamat vagy itt jelölöm ki a helyemet, pontosabban ott, a kinyitott ablakszárny mögötti sarokban, ahol hatalmas étvággal enni készülök, de mielőtt még kezdetét venné ez a kábulatom, kirakok magam elé három homályos, kis méretű fényképet, gyűröttet és kallódót, szinte alig felismerhető alakokkal, vagy csupán az alak a gyűrött, úgyszólván elmosódó körvonalú, s igyekszem megállapítani, milyen úton-módon kerülhetett ez a kezem ügyébe, igen, egy távolról rémlő fogfájás emléke, vagy valami ahhoz hasonlóé, miféle műtéten eshettem át akkor, miféle beavatkozáson, vagy egyszerűen mi kezdett el nőni bennem, amikor még nem akként szerepeltem a világban, mint „Dula i Irma”, és nem vártam sem az ausztráliai, sem az amerikai követségről beutazási vízumot, hanem egyedül igyekeztem kiadni a magam útját — tehát végül is a felszínre bukva e meghökkent káprázatból, nem hinném, hogy itt térnék észhez, csupán jelzés lesz ez későbbi időkre, meg hogy valami hang maradjon belőle emlékezetemben, amely ugyancsak későbbi időkre

szól, egy nő kiált rám, valószínűleg elég közletről, hogyha a lehetét is érzem:

— El ne tépd, gombold ki!

— Nem gombolom — vagy valami hasonlót mondhattam, de nem tudom, hogy eltéptem-e, nem tudtam, hogy eltépem-e majd a jövőben, amire emlékeztem vagy amire emlékezetem rést hagyott, sokára, hogy egy napon majd az is betömődjön, most merőben más helyzetben és legfőképpen zavarban voltam, főként a hadnagy meg az említett ráálló uniformis miatt, amelyen majd egy napon osztoznunk kell, ha kitaratok amellett, hogy én is viselem, amikor természetem sokkalta kurtább az övénél, ő a nyugágbbik kettőnk közül, viszont az idegen én vagyok, legalábbis az ő felvonulási terepén, ennek az alkonyatnak a színe előtt, amely beroskadni készül, s akár egy idegen ábránddal nézek vele szembe, tulajdonképpen hátrálok előle: az egész kezdődhetne pusztá szolongatással az üres házban vagy az üres szobában, tapogatózva, mintha sötétben lennék, és azokhoz a valamikori arcképeimhez kellene igazodnom, és a csere lehetősége most ki van zárva, vagyis hogy mással azonosít-sam magamat, kurvára egyedül maradok itt, valaki esetleges képzeletének vagy a saját káprázatomnak alakjaival, akiket egyszeriben nem tudok pontosan körülírni, megjeleníteni, sem előcsalni a valótlanságból, úgyhogy egyszerre már-már én vagyok látszólag valótlán, egy másik sík mögött élő vagy magas töltésen álló, és épp a távolságot veszem szemügyre, a messzeséget akkori lényem és mostani valóm között, bár sokkalta valószínűbb, hogy nem egy ilyen jövőbe mered akkori jégszürke pillantásom, vagy egyáltalán rendelkezem-e valamiféle fogalmával a leendő időnek, mint afféle labirintus képzetével, amelybe majd felettébb óvatlanul be fogok hatolni vagy merészkedni, aligha számolva a magam valós létével és adott érzékeimmel, valamint azzal, hogy esetleg változni fogok, és épp erről az oldalról merülnek fel bennem kétségek a múlt felé is, a változás az, ami eltért esetleges szándékomtól, és kifejezetten megközelíthetlenné teszi ebben az alakban e lehetőségnek még az illúzióját is, kifáradok a tulajdon gondolatomtól, amelyet hajszo-
lok, valami módon megbénít, egyszeriben a gerincemet markolja vagy harapja, tökéletesen mindegy, ám a hatása végtére is engem érint, és máris magam szeretnék valamerre kitérni előle, akármilyen keserves lehetőséget is kapok; tehát melyik asszony lenne a valós az oldalamon — az-e, aki várakozik rám, de nincs róla semmiféle elképzelése, vagy az, aki sokkalta inkább a közelemben van, időről

időre (egy ízben vigyázatlanságból forró vizet löttyintett a lábamra valami vörös zománcú edényből, vagy inkább az edény véletlenül zuhant le, s akkor csapódott a víz a lábam fejére?, mire kénytelen voltam felordítani; esetleg ez nem is akkor történt, és nem is innen származna a hangom?), és nem támad úr a helyén, és egyszerre ébred bennem iránta vonzalom is meg szájalom is, az éberségem egyszerre kiéleződik: minden erőmből figyelni kezdek rá, talán úgy, miként annak idején a fényképezőgép lenscséjére, s vajon milyennek láthat engem ő? Olyan ez az egész így, akár egy lezárt üvegben elásott palacknyi alkohol, amely önmagában, belül, vagyis a semmiben fejt ki hatását, pusztá sóvárgás csak a gondolata, az elképzelése, merő hiábavalóság helyének és tartalmának ismerete nélkül: tehát vissza kell térnem érte vagy miatta a szólongatás eredeti helyére, hogy legalább megcsapjon az ott felgyülemlett *spiritus* levegője, és csak akkor kezdenem a szólongatást, amikor már teljesen hozzászokott szemem a sötétséghez — az este gyorsan zuhan le, akár a trópusokon, nincs hosszadalmas világozás, villózás meg szikrák és sugarak váltakozó vetülete s lobbanása, talán a zártság s az itteni sarkosság már eleve kiemelte e helyiséget abból a térből, ahol egyszerű, mindennapos természeti jelenségek zajlanak le, itt minden függetlenedett a naptártól, kétséges, hogy évszám vagy akár napszak is vonatkozhatna rá, csupán a félhomály nyithatja ollóját, ám mielőtt bármi is határozottan kivehető vagy egyáltalán megfigyelhető lenne, már rácsukodik az egyre inkább elhatalmasodó szürkület —, illetve nem is a sötétséghez, hanem magam törődök bele e helyzetbe annyira, hogy ki tudjam bontakoztatni a hangom, akár valami hirtelen és tágas szárnycsapást, s e folyamatosan nagyjából azonos magasságú, a szárnyak mozgásával minduntalan az eredendő színezethez idomított, még mielőtt elhalna, hozzá hangolt visítást a nyelvemmel igyekszek értelmes darabokra tagolni valami váladék, a tulajdon nyálam csorgása és fröcskölése közben; ebben az állapotomban végtelenül hasonlíthatok hadnagyunkhoz, és nem is csoda, ha egy pillanatra olybá tűnik fel előttem, hogy valójában az ő bömbölését visszhangozza fejhangú tremolóm, vagyis más-más területen keressük azonos időben igazunkat, amelyet hangokkal körvonalazunk, bár kétkem, hogy egyikünk is eljuthatna a szabatos körülhatárolásáig a formának, amely nem szemünk előtt, hanem sokkalta inkább, sőt bizonyosan valahol a bensőnkben csapong vagy forog sebesen, akár valami jól megfekvő sergettyű, hogy már-már úgy tűnik: áll. Tehát ez a szólonga-

tás vonul végig az éjszaka felé, egymástól elszigetelődve, de ugyanakkor egymást visszhangozva; Én nem állok ellent neked, hallod-e? — ennyi lenne az, amit közölni szeretnék, ha tudnék túlságos felhangolódottságomban, amelyet a kirekesztettség tetéz, olyan nyűg ez rajtam, mintha önmagamat látnám tükörben, s még ettől sem jönnék zavarba, pedig mennyire tartózkodom attól, hogy egyszerre több ember előtt jelenjek meg, nyomban előnt a restelkedés és a pironkodás, és ugyanezt váltja ki belőlem önmagam bámulása is, épp ezért keresek magamnak biztos kibúvót, hogy netán másban vagy máson figyelhessem meg a saját tulajdonságaimat, szinte alapvető vonásaimat, egyszóval iszonyodás ez a tükörtől, a tükröződéstől vagy a tükörképtől, nem az ördögűzés motívuma lenne-e ez, kihasználva a természettől adott fóbiát, önmagunk képmásának látványát, s itt szeretnék teljes egészében bekapcsolódni hadnagyunk jelenségébe, aki számára ez már nem képezhet megterhelést, az ő kételyeit más folyamatok hömpölygetik másféle tengerek felé, amelyek számomra immár elérhetetlenek, csupán az egyenruha volna az, amit alapvető érzésnek megszerezhetnék belőlük, azok a háromágúra ívelt leffentyűk a zsebek szája felett! — habár így sem vagyok egészen pucér, csupán nyáriasan öltözött, és mindenáron az itt tenyésző fuvalmak illatának csendjét szeretném hangommal felvernem, és végül micsoda áradás, micsoda refutáció ez, időtlen, amely irányzékát veszve maga is nyugovóra készülődik, pihenőre hajlik, anélkül, hogy egy hajszálnyival közelébb jutott volna rendeltetéséhez, amelyre szántam: hát hogyan hihetnék végül bármit is abból, ami itt elhangzott vagy szó esett róla, pontosabban, amivel befolyásolni igyekeztek, bezsúfolni egy másik képbe, talán épp „Dula i Irma” közé, vagy ami még rosszabb, a hadnagyunk és a világgá futott bájos hölgy közé (egy pillanatra oda is próbáltam a hölgy keble fölé az elmosódott fényképeim egyikét, hát ég és föld, a fejem úgy festett ott, akár egy készakarva odahullajtott jókora bogáncs, a legnagyobb, amit életemben láttam), úgyhogy következőképpen csődöt is mondott minden tudományom, megint csak a töltésen álltam, és a töltésről néztem jégszürke, kemény pillantással, és azon az arcomon nyoma sem látszott a meglepetésnek, sőt, mintha semmit sem sejtjenék mindebből, ami végbemegy. Itt a félhomályban vagy a szüremelő derengésben két fa között valamóvá alá szeretnék ereszkedni hosszú, meg-megiramodó léptekkel, miközben a nyomomban egy alacsony, kövérkés sváb kocog, jókora kopasz feje himbálózik, s tekintete akár a hibásan megkeménye-

dett olvadt üveg (Prinz Eugen der edle Ritter zog nach Bellegrad): a konkvizitádor meg a szolgálja, s végül is lefutva a katánggal benőtt lejtő oldalán, a homályból egyszerre szinte ránk zuhan a látvány, a jelenés, akár valami valószínűtlennek pontos fogalmi körülhatárolása — Pétervárad látképe, s ez a Bellevue szinte térdre roskaszt bennünket, oly hirtelen merülve fel az elénk torlódó szemhatáron, miként egy kísérteterőd, körülvonva az elhomályosodó napszak zöldes szegélyétől, hatalmas példázatként, amely előtt a távolság semmivé omlik, nagy folyamok kékje elsápad, és a sebes vizek futása megtorpan: fekete leplet vet ránk az ég, foglyai vagyunk máris e fantáziának, amely ránk támad a homokkal bevett lapályon, hát mondható-e hiábavalónak igyekezetünk? Lehetséges-e a világban ekkora ellentmondás, ami köztünk meg az általunk érzékelt között van, vagy kételyként közénk ékelődik? És most nem arra gondolok, hogy micsoda mocsos ember a szolgám, türelmemet dicséri, hogy egész úton kitartottam vele, és még fizetni is képes voltam neki, miként az az Írásban áll; hogy egészen nyílt legyek, elszórakoztatott, hiszen én tovább fogok menni bármely pillanatban, ez a kétes jellemű meg tisztaságú, jóságos ember pedig marad, feltehetőleg az idők végezetéig, nemzedékek eredete lesz, és egyáltalán ki kívánhatna magának bármiféle erkölcsi felsőbbrendűséget, ha az egyszer magasabb társadalmi kategória, s benne van a dolgok velejében, a többi pedig vagy léghuzat, vagy délibáb, egyedüli bizonyosság kinek-kinek a maga veszendősége, a többi a megadott szinten valószínűleg túlzott derűlátás. Úgyhogy ott vacakol ez a különös kis ember, két kézzel benne a tésztában, hogy gombócot készítsen, és egyáltalán nem lenne meglepő, ha teljesen beleragadna, ahogy így gyúrja, gyömöszöli, s az egyre nagyobb fehér lebernyegeket vető massa egy váratlan fordulattal körül sodorná őt, akár valami nyelvvel, s befalná, ki- vagy elragadná innen — vajon mit tehetnék én érte, miután egyetlen nagy gombóccá állana össze a cselekvés és az a művelet, amit végezni akart? Óhajainknak a körülmények vetnek gátat.

Tehát ismét a körülmények, amelyekkel szemben mindenkor teljesen elanyátlanodtam, hiszen azokkal a gombócokkal engem hajigáltak meg, s ki látott már olyat, hogy valaki méltóságteljesen és dicső módon szálljon szembe valami hasonlóval, ami a velejéig komikus, a sváb tábori gombócokkal akár, ha egyszer Pétervárad látképe alatt nekilátunk gombócot gyúrni és főzni, kivonszoljuk a pléh mosóteknőt, és kezünkben zománcos vödörrel víz után járunk,

pazarolva a történelmet és a történelmi időket, mert én tulajdonképpen a favágó bakra pályáztam volna inkább, egyből megértettem a szerkezetét, el tudtam volna képzelni, hogy derús, harmatos hajnalban fát fűrészelvek, nem lett volna nehéz munka, ezt egy imbecillis is el tudta volna végezni: tulajdonképpen a problémám is itt valahol kezdődött a munkával, emlékszem néhány egészen mindennapi helyre, még csak nem is olyanra, mint a kenderföldek, meg az ha két hét mindössze egy évben, bár a virágzó kendentábla látványa a legszebb, az a kénsárga szállongás, amitől képes valami színtelen szivárvány is megjelenni a levegőben, de ez sem kifejezetten munka, hanem inkább látnivaló, meg különben is ritka jelenség, hát ismét lapoztam egyet, hanem minden helyhez és másvalakik nézeteihez volt kötve, alattam valahogy mindig is beszakadóra állt a jég, még a kivándorlók között is, amilyen „Dula i Irma” volt, talán ezért sem nyílt alkalmam arra, hogy teljes egészében azonosítsam őket, egy-egy suhanásnyit sejtettem csak meg belőlük, ha a vártnál kiszámíthatatlanabbul és sebesebben osontam be fészükbe, bár a bordó tüllel lefüggönyözött üvegajtón át valahányszor tudomást szerezhettek szándékomról, ha egyáltalán ott voltak, csupán az jöhetett számításba, hogy valaha, esetleg a háború előtt némi időt töltöttek ott, talán úgy, mint valami Bonnie & Clyde, s ez maradt fenn a legendájukból, vagyis merőben semmi, valójában riasztó módon semmi, épp a nekem való megfoghatatlanság, megalapozni belőlük szellemi tőkém morzsáit.

Nem tudom, melyik napon kerültem elő megint, de ekkor már oldalamon asszonnyal jöttem, megváltozott-e köröttem valami is, a levegő vagy ilyesmi — ezt határozottan nem mondhatnám, vagy valami más célja lett-e az egésznek?, hanem mi legyen az az egész, amelyről ilyen kifejezett formában lehetne szólni, amikor minden darab, és ki-ki onnan merít, ahonnan tud vagy amit felér ésszel; tehát ismét csak érkeztem, anélkül, hogy bárhonnan is távolodtam volna, jöttem a dűlőúton, mivel ezeket ismerem csak kimerítően, meg a csapásokat, az oldalösvényeket és a gyalogutakat, amiknek pontos helye eléggé kétséges, szóval asszonnyal az oldalamon igyekeztem itt végig, s hihetetlen volt, hogy alig tudok vele lépést tartani, túlságosan könnyedén járt, hasát kissé kitolva, amiből sejteni lehetett, hogy terhes, legalább negyedik hónapos, s ebből a szempontból komoly felelősség nyomasztott, hiszen nyugvó állapotba kellett hoznom rengéseimet, kimozdulásaimat, eltéréseimet az egyenes úttól, biztos hely után kellett néznem egy szülő asszony számá-

ra, akinek arcát, félig és inkább csak a tarkóját láttam a kusza kontya alatt, a rövid, fekete hajtűit, mondhattam volna ugyan, hogy az imént érkeztem Péterváradról, vagyis a látképére kifejezetten emlékszem, nem tudom, hányat írtunk, szállás után kellett nézmem, és ezzel a céllal vonultam erre, gyalogosan, a szekér túlságosan rázott, pedig nem is ez volt az igazán rázós út, és egyetlen dolog volt, amit nem tehettem, hogy megállok, és azt mondom, nem megyek tovább, hát épp ezért igyekeztem vele lépést tartani, és pillantásom, ahogy a tarkójára esett, már nem a korábbi jég-szürke volt, talán elsötétítette valami szánakozás, és semmiféle hang nem csengett már a fülemben, talán csupán leendő gyereksírás, mindenestre kitartóan lépdeltem a sarkában, mintha nem is én vezetném őt.

Ugyanígy mentem valaki után egy nyirkos estében, fogalmam sincs, hogy milyen ötlet volt ez a részemről, de még emlékszem hosszú nyakára meg a falak tövében a lehullott vakolatra, s azután elfordultunk egy sarkon, a járda fölötti pinceablakon át látszott, hogy odalenn a pince mélyében víz csillan, sötéten, szinte olajosan, majd hullámozni kezd, mintha vihar dúlna a mélyben, vagy a földgolyó fordulna a másik oldalára, s felkavarná az idők szunnyadozó vizét, melyek meddően, haldokolva szivárogtak szét a talajban, és törtek felfelé a réseken, akár valami ragály, áradtak, de idefenn merőben más volt a fény, itt nem lakók voltak és járókelők, és ami történt, nem dermedt meg nyomban, miként a mozdulat a papírral burkolt ablakszárnyakon túl, melyekre másvalahonnan vetült világosság, sugárzás: miféle álmok ragyogása vagy parázslása, mi vesszett itt el, mi dőlt vajon dugába máris helyrehozhatatlanul, az én számadásaim ugyanis túl rövidek voltak ehhez, idegenként éltem itt vagy csak tűntem fel olykor egy-egy emlékezetben talán, ha itt létezhetett emlékezet vagy legalább akkora állandóság, hogy az emlékezet kioldjon akár a pincék pocsolyájából is; egyszerűen igyekeztem megtartani azt a suhanó távolságot, ezt a köztességet vagy elszigetelést, hogy félig ide tartozó vagyok vagy játszok a gondolat-
tal, hogy ide tartozó lehetnék, de különben másutt rakom a lábam és más pocsolyába lépek, nem abba, amelyik befröcsköl, ó, hát most merrefelé haladunk, széliránt vagy szél alá-e, csillag nem mutatja, napfény nem tükrözi vissza — hát a derengés, és a derengés, teszem azt, mert milyen homály töri meg végül is a csontom, örli lisztté fogaimat, miféle várakozás megy itt még tulajdonképpen, amely még mindig mozgást imitál, vagy legalábbis felveti, nem, hanytor-

gatja és firtatja ezt a kérdést, mert képtelen visszahullani önmagába vagy megnyitni homokzsákját a szél előtt, elenyészni végül a láthatatlanban: de kipereg itt majd más is, férges magja ennek a kétkedésnek, ami lépre csal, hogy egyszer egy díszes sakktábla mellett ülve egy ugyanilyen estén vagy éjszakában valaki, játszma vesztett ember, a fejéhez kapott, és elsápadt ujjai között látni lehetett, ahogy őszülni kezdtek fűrtjei annak az ördögös lépésnek a láttán.

Hogy elborultak itt a napraforgók arany tányérjai! És egyszerre láttam magunkat a hóesésben!

A levegő még nem mozdult, a szél még nem lendült neki, csupán a szemhatár vált egy pillanatra áttetszővé, hirtelen merőleges, fekete vonalkázások mutatkoztak, vagy csupán a szem csalatkozott meg a fehérségben, fák lettek volna azok, de hol látszanak ily messzire a fák, annyira felidézhetően, hogy az ember hunyt szemmel képes megszámlálni őket — hát ezek a korcs diófák sohasem fognak megnőni, illetve amióta csak emlékszem rájuk, mindig ekkorák voltak, és nem tudom, hozhatnak-e már termést, és most a havas hajnalban kirohannak-e alájuk a disznók, feltúrni a havat egy-egy elgurult vagy elkallódott dió után, vagy amit a madarak ejtettek le, mert nem tudták megtörni.

És az őzek is felrémlenek előttem, egyszerre elakad a nyári iramodásuk, s ahogy berontanak a mély hóba, nyomban fehér fergeteg csap fel köröttük, s vonulásuk rendje azonnal átrendeződik, az elől nyargaló suták és gidák most visszatorpannak, és az agancsos bak egyedül marad az élen, felvetett fejjel, amikor egyszerre szüremelni, majd mind kivehetőbben kezd borzolódni a levegőben a kutyaugatás, és hogy nyargal ez a hang!

Most viszont már késő lenne a szekérre, szánkó kell ide, de a lovunk is hiányzik, és egyáltalán hiányzik mindenünk, és itt tovább semmi sem pusztán idő kérdése, mert a mi helyzetünk ilyen marad az idők végezetéig, a mi időnkől alighanem nem lesz semmi, legfeljebb egy üres elképzelés, és ha ezt látomásnak nevezhetnénk! Ez a lelkünkbe belopózott tél még visszafordíthat bennünket, vissza, a hadnagyunk közelébe, ott még valami biztonság fészkel a hangokban, a formákban és az ott hagyott mulandóságban, „Dula i Irma” vad nyögése a szélben vagy pusztán a függőnytartóra akadva, akár egy denevér vagy cinegefészek: üss rá, csapj rá már, hadd repüljön belőle a por, ha még teljesebb meg nem kövült, gondolom én vagy mondod te, szóval, visszatértünk, és hajlandóak vagyunk kitárni az ajtót, jé, milyen magasan van itt a küszöb, teljes három

lépcsőt ácsoltak elé deszkából, valóságos dobogót, nehogy a lakó nyakát szegje, ha a pissoir után tapogatózik, amely közönséges, bádogból hajlított ereszcatorna darabja.

A gömbölyded sváb emberke itt, közvetlenül a látkép előtt két lábát a levegőbe lendíti, s furcsán kapálózva a kezén járva indul felénk, tulajdonképpen a hátát, a két kalimpáló talpát és a feje tetejét mutatná, amelynek kopaszsága fokozatosan céklavörösre válik, de szusszantás nélkül indul el a deszkából összerótt lépcsőn felfelé, amíg csak sarkával nem érinti az ajtó lapját, s azon kezd dörömbölni, ugyanúgy, ugyanolyan ütemben, mint más alkalommal egyszer a Vöröskereszt szervezet egy budapesti születésű aktivistánője, aki eléggé beszédes kedvében volt, s tudta hadnagyunk történetét, legalábbis onnantól tisztában volt vele, ahol én már semmiképp sem tudtam bekapcsolódni, számomra ugyanis teljesen kétségessé vált, hogy létezett-e, bár homályosan, félálomban szinte előttem a kép, hogy rendőr kocogtatja a „Dula i Irma” feltehető légi vagy égi függeszkesdésű fészke alatti ablaktáblát, s én eltévedt delejt sejtettem alatta, a déli féltékéről szabadultat, de merőben más volt a dolog lényege, miután virágcserépeket döntve le sebesen ablakot nyitottam e hajnali udvarlónkra — a vaj ugyan az előző napról egy szempillantás alatt megolvadt közben a fejemen: mit követhetem el italos állapotomban azonkívül, hogy kiugrottam ugyanezen az ablakon, szerencsére még nem a hosszú hálóingemben, amit azután valahogyan mégis magamra öltöttem —, miután a hadnagyunkat kereste, s a kapunyitás felől rendelkezett; nos, én hosszú hálóingben nem találtam alkalmasnak, eléggé opportunusnak a megjelenésemet, úgyhogy mint afféle Jacques Tati, hevesen gesztikulálva közöltem vele néhány fincszt, hogyan lehetne egy zárt kaput kinyitni, s ő ezt az egész mesét bevette, sőt útmutatásom alapján még a kaput is kinyitotta, a hadnagyunkért jött, hogy előállítsa, mivel részegen kerékpározott, s a kerékpárról a forgalmat irányító rendőr elé vagy rendőrré zuhant, s a bírságot elmulasztotta befizetni, és az összeg ötnapi elzárásnak felel meg, amiből ugyan nem lett semmi, mert a hadnagyunk alkonyattájt egy pocsolya közepén hullatta el az utcán fogkeféjét, borotváját és pamacsát, ezt a saját szememmel láttam, szerencsére a lavórja nem volt vele, pedig leginkább attól lehetett volna várni, hogy egy perdüléssel világgá szalad, és a hadnagyunk most olyan volt, akár a tuskó, állt csak, bokáig a vízben, és mozdulni sem tudott, ez már több volt, mint részegség, inkább a nyugalom megtestesülésének látszott, egyszóval létezett,

de tudtom nélkül ragadták el, és Kovinba vitték, mintha az bármit is segítene vagy változtathatna a világon, az a szendrői szép kilátás, belvedere.

— De hiszen az egyenruha akkor visszamaradt, most már az enyém! — kiáltottam az aktivistanő arcába.

— Milyen egyenruha? — kérdezte. — Nem tudott magáról gondoskodni, már inge sem volt.

— De az egyenruhája megvolt még. Az én természetemre azért kisé nagy lenne. Nagydarab ember volt a hadnagyunk, emlékszem a retkes lábára, ahogy lelógott az ágyról. Hajat szívesen mosott, de lábat már eléggé ritkán. Szombatonként, ehhez azért tartotta magát.

Az aktivistanő tanácstalanul meredt rám, nem tudom, melyik pillantásom érvényesült, a jégszürke-e vagy a sötétbe játszó, a látkép ugyanis teljesen elhalványult, a Pétervárad látképe, itt csak én érvényesültem a csupasz villanykörte alatt, ha egyszer így kellett nekem élnem, de hirtelen felbuzdultam, és kinyújtott kezemmel átmutattam a levegőn:

— És azokkal ott mi lesz? — mondtam magamból kikelve, hogy szinte megérintettem a függönytartó végét. — Velük miért nem kezdenek már valamit?

Igazi ámulat volt az, ahogy ez az aktivistanő végigmért; egyszerűen talán meg is sajnáltam, hogy ennyire személyes ügyben fordulok hozzá.

— Kik vannak ott? — kérdezte.

— „Dula i Irma” — vágtam rá, rájuk is kell emlékeznie. — Összezsapta a kezét:

— Erről nem akarok beszélni. Inkább maradjunk az egyenruhánál. Milyen volt?

— Csukaszürke, a nadrág vörös lampasszal.

— Sohasem láttam.

— No és emezeket? — emeltem fel újra a kezem, s kinyújtottam ismét, amilyen hosszúra csak tudtam.

— Nézze... — kezdte, de azután csak ült azon a csípős széken. Kissé hátranyomtam a szék karfáját, hogy a fehér combjának zsírpárnája belesajtolja a bőrét a két deszka közötti részbe. De nem volt időm a karfát vissza is húzni, mert felpattant a székről, meg sem tréfálhattam kedvemre.

— Jönnek énrám még jobb napok is! — kiáltottam utána, de gyorsan becsukta az ajtószárnyat, s hamarosan hallottam a sarkak ütemes kopogtatását. Ahogy kilöktem az ajtót, a gömbölyded ott

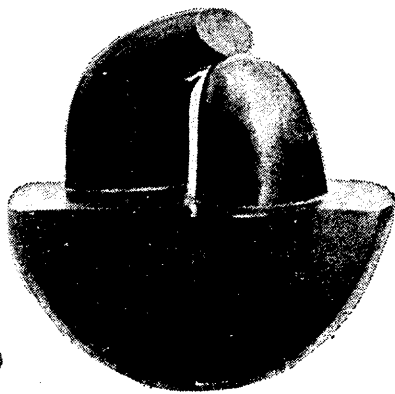

kinn hanyatt vagy hasra, de inkább talpra zuhant, s csodálkozva bámult rám azzal a megolvadt szemével.

— Du, Spatz! — förmedtem rá, de mi értelme volt itt a kiabálásnak. Sötét este volt, a kerítésen keresztül egy tehén nézett rám, fehéren világított a szőre, vagy csupán a koponyája volt a karóra tűzve? A fehér csont, az világított.

Ha ezek nekem egy napon fel fogják mondani a vendéglátást, mehetek vissza megint a pusztai hidegbe, ami után valójában mindig is vágyakoztam, tulajdonképpen az érzéseimmel való ellenkezés tartott engemet e helyen, talán arra gondolhattam, hogy előbb-utóbb elsajátítok itt valami különöset, ami más embereknél különbé tesz, a kézenjárást nyomban túlságosan nehéznek találtam, és hosszas gondolkodás után arra jöttem rá, hogy akad ennél érdekesebb is, ami sohasem kergetheti a vért a fejembe: ha mindkét kezemmel a térdemre csapok, utána keresztben, jobb kezemmel a bal fülemet, a bal kezemmel pedig az orromat fogom meg ugyanakkor, majd megint egy csapás a térdemre, s utána minden fordítva jön, a bal kezemmel a jobb fülemet, és a jobbal az orromat — viszonylagos tempót alakíthat ki az ember, s utána már csinálhatja a végtelenségig, éjjel és nappal, szikrája nélkül minden értelemnek.

(Folytatjuk)

Jovan Soldatović: Toma Rosandić portréja, bronz, 1952   *Sava Halugin: A tárgy átalakulása, kő, 1979*